
TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN KORUNMASINDA YENİ SİSTEM: BİREYSEL BAŞVURU

Avukat Kürşat Kaplan

Av. Ceren Gültekin, LL.M.

cgultekin@gultekinhukuk.com

Ocak 2012

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde ve ek protokollerinde belirtilen temel haklara yönelik ihlallere dair şikâyetleri değerlendirme ve yargılama mercii olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 21 Ocak 1990 tarafından Türkiye tarafından zorunlu yargılama yetkisinin kabul edilmesi ile birlikte ülkemiz gündeminde iyice yer etmiş, Adalet Bakanlığı bünyesinde kurulan İnsan Hakları Daire Başkanlığı tarafından kamuoyu ile paylaşılan istatistiki verilere göre ise Türkiye 1959-2011 yılları arasındaki başvurular ve çıkan mahkûmiyet kararları ışığında 2.404 mahkûmiyetle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni en çok ihlal eden üye ülke olmuştur. Bunun yanı sıra, Sözleşme'nin ihlal edilen maddeleri üzerinden yapılan değerlendirmede de Türkiye, yaşam hakkı ve işkence gibi alanlarda Rusya'ya az bir farkla geçilerek ikinci sırada yer almıştır. Yine 2012 yılının Mart ayı itibarıyla Türkiye aleyhine dermeyan edilen 15.940 şikâyet henüz karara çıkmak için sıra beklemektedir.

İşbu iç karartıcı durumun azaltılması amacıyla, 12 Eylül 2010 tarihli halk oylamasında kabul edilen, 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Anayasa'nın 148. ve 149. maddeleri ile Geçici 18. maddede değişiklikler yapılarak "Bireysel Başvuru" kurumu ortaya çıkmış ve akabinde kabul edilen 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile söz konusu kurumun işleyişi ve usulü somutlaştırılmıştır.

Bireysel Başvuru kurumuna dayanak 6216 sayılı Kanun kapsamında ilk dikkat çeken husus; Geçici 1. maddenin 8. fıkrasında; Anayasa Mahkemesi'nin 23 Eylül 2012 tarihinden sonra kesinleşen bireysel başvuru ve kararlar aleyhine yapılacak bireysel başvuruları inceleyecek olmasıdır. Bu düzenlemenin pratik sonucu; 23 Eylül 2012 tarihinden sonra kesinleşen bir nihai işlem ve/veya kararın, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde düzenlenen bir hakkına ihlal oluşturduğunu düşünen gerçek veya özel kişilerin, Strasbourg mahkemesine başvuramayacağıdır. Zira artık; tüketilmesi gereken yeni bir iç hukuk yolu olarak "Bireysel Başvuru" yürürlüktedir.

Yine aynı Kanun'un 45 ila 51. Maddeleri arasında işbu kurumun işleyişi ortaya konmuştur. Düzenleme uyarınca; gerçek ya da tüzel kişiler, hem Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile buna ek Türkiye'nin tarafa olduğu protokollerde tanınan; hem de Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerden birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla, mevcut tüm hukuki yolların tüketilmesinin kesinleşmesini müteakip 30 gün içerisinde doğrudan Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na ya da Mahkemeler ile yurtdışı temsilcilikleri aracılığıyla, bir örneği Anayasa Mahkemesi'nin resmi web sitesinde yer alan form doldurularak, maktu harç karşılığında başvurabileceklerdir.

İlgili düzenleme incelendiğinde dikkat çeken bir husus; yapılan başvuru neticesinde başvuru hakkı halinde oluşabilecek ihtimaller hakkındadır. Zira ihlal hükmüne varılması halinde yerindelik denetimi yapılamayacağı 50. maddenin ilk fıkrasında belirtilmesi ile birlikte, devamı fıkrası uyarınca; ihlalin bir mahkeme ilamından kaynaklanması halinde, yarar görülen hallerde, ihlal ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılması amacıyla dosya ilgili mahkemeye gönderilecektir. Bu kural ile birlikte, zaten yıllar

süren bir yargılama neticesinde temel hak ve özgürlüklerinden biri ihlal edilen kişi, önce Anayasa Mahkemesi'ne başvuracak ve Mahkeme tarafından yeniden yargılama kararı verilmesi durumunda ilk derece mahkemesi huzurundaki yargılama en başından yapılacaktır.

İşbu yeni kurumun ihdas edilmesinde soru işareti yaratan başka noktaların da altını çizmek gerekir. Öncelikle, ilgili düzenlemede Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuruyu değerlendirip karara bağlaması için herhangi bir üst zaman sınırı konulmaması, zaten hantal ilerleyen yargı sisteminin önüne sonsuz bir gecikme marjı koyacaktır. Bununla birlikte, Kanun'un 51. maddesi ile "Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılması" başlıklı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi sisteminde mevcut bulunmayan bir kural getirilerek, hakkın kötüye kullanımının ne şekilde olacağı tamamen muğlak bırakılmakla, kötü niyetli yapıldığına hükmedilen başvurulara 2.000.-TL üst sınırlı para cezasının uygulanacağı kabul edilmiştir.

Sonuç olarak; Strasbourg yargı organlarının en fazla mesai harcadığı ülkenin, kendisinden kaynaklanan hak ihlallerini ve ihlallerden doğan şikâyetleri azaltma yolunda adım atması anlaşılabilir bir durum olmak ile birlikte, 23.09.2012 tarihinden itibaren getirilen "Bireysel Başvuru" sistemi ile hak ihlallerinin temelinden çözümlenmesinden ziyade, yeni bir hukuk yolu yaratılarak gerçek veya tüzel kişilerin devlet aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurmasının ötelenmesinin amaçlandığı yönünde kuvvetli şüpheler doğurmaktadır.

GÜLTEKİN
HUKUK BÜROSU
Avukat Nâtik Gültekin (1925 - 1998)

**Mecidiyeköy Naci Kasım Sok. No: 3/ 2 Şişli,
İstanbul**
Tel: 0212 3569356-0212 3569456
Faks: 0212 3569500-0212 3569501
www.gultekinhukuk.com
gultekin@gultekinhukuk.com